

โอ้วา อนิจจาข้าวไทย

ดุลยภาพ
ดุลยพินิจ

มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด

มูลนิธิสถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ

คงไม่ใช่การกล่าวเลยความจริงไปว่าข้าวและ
ชวานามีที่พิเศษอยู่ในใจของคนไทยทุกคน คน
ไทยภาคภูมิใจในข้าวไทย เราคิดว่าข้าวหอมมะลิของ
เราอร่อยที่สุดในโลก มีชื่อเสียงที่สุดในโลก เราเป็น
เจ้าโลกด้านการส่งออกข้าว

แต่ความเชื่อที่เคยเป็นความจริงนี้ได้เปลี่ยนไป
แล้ว!

ในการประชุมระดมสมองเรื่อง อนาคตข้าวและ
ชวานาไทย เมื่อวันที่ 10 มีนาคมที่ผ่านมา ซึ่งสนับสนุน
โดยแผนงานคนไทย 4.0 ของสำนักงานการวิจัยแห่ง
ชาติ (วช.) ที่สนับสนุนทุนวิจัยให้

รศ.ดร.นิพนธ์ พัวพงศกร นักวิจัยกิตติมศักดิ์และ
อดีตประธานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

(TDRI) ซึ่งท่านได้เปิดเผยความจริงที่น่ากังวลเกี่ยว
กับอนาคตของข้าวและชวานาไทยว่า ได้สูญเสียความ
สามารถในการแข่งขันให้กับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะ
เวียดนามไปแล้ว

ดร.มีชัย เชียงหลิว จาก สวทช. เปิดเผยว่า
ปัจจุบันเวียดนามได้ปลูกข้าวซึ่งมีความนุ่ม ผลผลิต
สูง คุณภาพหุงต้มดี และยังสามารถขายได้ในราคา
สูงกว่าไทย ซึ่งข้าวพันธุ์ใหม่ของเวียดนามนี้ เวียดนาม
เริ่มผลิตเมื่อปี พ.ศ.2553 และได้พัฒนาต่อมาเรื่อยๆ
จากเวอร์ชันที่ 1 ถึงเวอร์ชันที่ 25 แล้ว ข้าวพันธุ์ใหม่
ของเวียดนามนี้เป็นการรวมจุดแข็งของข้าวญี่ปุ่น ข้าว
บาสมาติ และข้าวหอมมะลิไว้ด้วยกัน ในขณะที่เรา
ยังเดินหน้าขายข้าวหอมมะลิอยู่อย่างเดียว พูดยแบบ
นักเลงพนันก็คือว่า ตอนนี้เราเล่นไพ่แคใบเดียว ถึง
มีข้าวหอมปทุมมาเพิ่มก็สู้ข้าวหอมมะลิไม่ได้

คุณเจริญ เหล่าธรรมทัศน์ นายกรัฐมนตรี
ออกข่าวไทยเปิดเผยว่า ประเทศไทยเคยส่งออกข้าว
ได้สูงสุดถึง 10 ล้านตัน หลังจากนั้น หากไม่นับการ
ระบายข้าวเก่าจากโครงการประกันราคาข้าวซึ่งใช้
เวลาระบายถึง 5 ปี จะเห็นได้ว่าใน 2-3 ปีที่ผ่านมา
ปริมาณส่งออกข้าวลดเหลือประมาณ 5 ล้านตันต่อปี

และในปีนี้ก็ไม่น่าจะถึง 5 ล้านตันด้วยซ้ำ ทั้งนี้ จีนเข้ามาแย่งตลาดข้าวคุณภาพต่ำที่แอฟริกาไปแล้ว ส่วนเวียดนามก็มาแย่งตลาดข้าวนุ่มไปด้วยราคาที่สูงกว่าไทยมาก

การสูญเสียความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยไม่ได้เกิดจากการแข่งขันกับข้าวพันธุ์ใหม่ของเวียดนามเท่านั้น แต่เมื่อมองไปตลอดห่วงโซ่อุปทานของการผลิตข้าวไทยก็จะพบว่า ประเทศไทยมีต้นทุนแพงกว่าคู่แข่งที่เป็นประเทศเพื่อนบ้าน ตั้งแต่การสีข้าวซึ่งโรงสีของไทยมีกำลังการผลิตเกินกว่าปริมาณข้าวเปลือกทั้งประเทศจากนโยบายจำหน่ายข้าวที่ทำให้รัฐบาลมีหนี้เป็นแสนล้าน เราเคยมีโรงสีขนาดเล็กที่ผลิตข้าวคุณภาพสูงสำหรับตลาดเฉพาะ (Niche market) แต่เมื่อมีโครงการจำหน่ายข้าว ชวนนาหันไปทำข้าวคุณภาพต่ำให้กับโรงสีใหญ่ โรงสีเล็กๆ เหล่านี้ก็เจ๊งไปหมด ในช่วงที่นโยบายจำหน่ายข้าวดำเนินการอยู่นี้ ปรากฏว่าโรงสีใหญ่มีกำไรก็ขยายกำลังการผลิตกันยกใหญ่จนมีกำลังการผลิตสูงกว่า 3 เท่าของข้าวเปลือกที่ปลูกได้ในประเทศ มาในปัจจุบันเมื่อปริมาณข้าวเปลือกในแต่ละปีก็ยิ่งลดลง ทำให้โรงสีใหญ่ทยอยปิดตัวลง ต้นทุนโรงสีไทยจึงสูงกว่าต้นทุนของเพื่อนบ้านโดยเปรียบเทียบซ้ำเติมลงไปอีก

ค่าขนส่งของการส่งออกของไทยก็มีราคาสูงเนื่องจากเราใช้การขนส่งทางถนนไม่ได้ใช้การขนส่งทางเรือหรือรถไฟที่มีต้นทุนต่ำกว่า ค่าบรรจุหีบห่อเราก็แพงกว่าเพื่อนบ้าน ตั้งแต่การแยกบรรจุจากขนาด 50 กิโลกรัม มาเป็น 5 กิโลกรัม ก็สูงกว่าเวียดนามเกือบหนึ่งเท่า แกรมเราจึงต้องซื้อจากเวียดนามและจีน แล้วก็ใส่ข้าวไทยไปแข่งกับประเทศเหล่านี้ สำหรับค่าขนส่งทางเรือไปต่างประเทศเราก็ไม่มีกองเรือและไม่มีคอนเทนเนอร์ของเราเอง ค่าเงินที่แข็งและไม่นิ่งก็เป็นอุปสรรคในการค้าขาย ทุกวันนี้ผู้ส่งออกไทยจะได้เงินจากการขายข้าวก็ต่อเมื่อ 45 วันผ่านไปแล้ว ปริมาณข้าวที่ลดลงก็ทำให้ต้นทุนในการส่งออกของพ่อค้าส่งออกแต่ละรายสูงขึ้น

คุณสุเทพ คงมาก อธิบดีวนเกษตรกรมข้าวไทยเปิดเผยว่า งบประมาณเพื่อการวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวของกรมการข้าวมีแค่ปีละ 200 ล้านบาท ในขณะที่เรานำเงินงบประมาณจำนวน 2 แสนล้านบาท ไปใช้แจกกันแบบที่ไม่สร้างผลผลิตทางการผลิต ในปัจจุบันไทยไม่สามารถทำข้าวอายุสั้นและใช้น้ำน้อยได้ พันธุ์ข้าวที่ได้รับรองแล้วสองปีก็ยังไม่มีเมล็ดพันธุ์มาแจกให้เกษตรกร กว่าข้าวพันธุ์ใหม่จะได้รับอนุญาตให้นำมาใช้ได้จะใช้เวลาดัง 8 ปี ช่วง 8 ปีนั้นกฎระเบียบต่างๆ ก็มีมากมายทำให้ภาคเอกชนเข้าไม่ถึง ทำให้การพัฒนาพันธุ์ข้าวของเราช้ากว่าเวียดนาม

ที่เราปรารถนาในโลกการค้าข้าวไม่ใช่เพราะชานา

ของเราไม่เก่ง ชานาไทยในปัจจุบันบางท่านก็สามารถผลิตข้าวได้ถึง 1,200 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่ทั่วไปผลิตได้แค่ 3-500 กิโลกรัมต่อไร่ แต่เราไม่ได้ใช้ชานาเหล่านี้มาเป็นผู้เผยแพร่เทคนิควิธี ในขณะที่หน่วยราชการก็ใช้วิธีฝึกอบรมโดยผู้มีข้อมูลแต่ไม่มี

ประสบการณ์ ความพ่ายแพ้ของเราเป็นการพ่ายแพ้ในเชิงยุทธศาสตร์ จากการนำไปไม่ถูกต้อง การปฏิบัติไม่เหมาะสมกับพื้นที่ และใช้นโยบายอุดหนุนรายได้ที่ทำลายผลผลิตทางการผลิตในระดับฐานราก ที่สำคัญคือ ข้าวและชานากลายเป็นสินค้าทางการเมืองเพื่อใช้เป็นหนทางเข้าสู่รัฐสภา และไปเป็นรัฐบาลสร้างระบบรัฐอุปถัมภ์ การลดแลกแจกแถมของรัฐแม้ว่าจะทำให้ชานาทั่วไปมีความสุขในระยะสั้น แต่มีผลต่อศักยภาพการผลิตและความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว

ทั้งนี้ ไม่ใช่ชานาไม่ต้องการความช่วยเหลือ แต่ความช่วยเหลือที่อยากได้นั้นเป็นความช่วยเหลือที่ทำให้ชานาไทยเก่งขึ้น มีความสามารถในการผลิตมากขึ้น มีกำไรมากขึ้น ปลอดภัย มีศักดิ์ศรี สามารถพึ่งตัวเองได้มากขึ้นไม่ใช่อาศัยรายได้อุดหนุนปีต่อปีจากรัฐ แต่ต้องเป็นรายได้ที่เกิดจากความมั่นคงในระบบผลิตที่เข้มแข็งและสามารถแข่งขันในระยะยาวได้ดีขึ้น

นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ ประธานสภาเกษตรกรแห่งชาติสรุปว่า “ผมคิดว่าอย่างไรก็ไม่เห็นอนาคต ถ้าปล่อยไปอย่างนี้ยังงี้ก็แข่งไม่ได้” โครงการชานานิยม ทำให้พื้นที่ที่ไม่เคยทำก็หันมาทำนาเพราะมีรายได้แน่นอน แต่ไม่มีใครประกันได้ว่าระบบนี้จะยั่งยืนไปจนถึงเมื่อไหร่ เมื่อระบบนี้สิ้นสุดลงอนาคตของข้าวไทยก็ถึงกาลพิเนาศ

อนาคตของข้าวไทยขึ้นอยู่กับกรอบโครงสร้างการผลิต แม้การค้าข้าวทั้งระบบตั้งแต่การปรับปรุงพันธุ์ให้เตี้ย-สั้น-ดก-ดี อายุสั้น พันธุ์ หลากสี การลดต้นทุนตลอดห่วงโซ่อุปทาน ยกระดับมาตรฐานการผลิตของไทยให้เป็นสากล ปรับมาตรฐานเขตที่มุ่งเน้นแต่การเพิ่มผลผลิต ซึ่งอาจจะทำให้ไทยติดลำดับโลกแล้วหันมามุ่งเน้นกำไรต่อหน่วยที่สูงขึ้น

ซึ่งหมายถึงอิสรภาพและความอยู่ดีกินดีของชานาไทย